

Mountain Club for 25 years of its existence (1890–1914)]. *Jubilejnyj sbornik Krymsko-Kavkazskogo gornogo kluba 1890–XXV-1914* / pod red. M. A. Poznanskogo, Odessa (in Russian).

24. Stronskij, R. R. (1894). *Voprosy moreplavaniya v meteorologicheskoy otnoshenii* [Meteorological issues of navigation]. Odessa: Tipografiya shtaba Odesskogo voennogo okruga. 58 s. (in Russian).
25. Tronko, P. T. (2002). *Ukrainske kraieznavstvo v XX stolitti (do 75-richchia Vseukrainskoi spilky kraieznavstiv)* [Ukrainian local history in the 20th century (to the 75th anniversary of the All-Ukrainian Union of Local History)]. Kyiv, 85 s. (in Ukrainian).
26. (1922). JAltinskij estestvenno-istoricheskij muzei [Yalta Natural History Museum]. *Nauka i ee rabotniki*, (3), 38–39 (in Russian).

Received 15.02.2025

Received in revised form 16.03.2025

Accepted 26.03.2025

DOI: 10.15421/272506

УДК (UDK): 94:374.7«652» (430) «18/19»

Ю. В. Берестень

Університет митної справи та фінансів, Дніпро, Україна

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ «СПІЛКИ ДРУЗІВ АНТИЧНОСТІ В РЕЙНСЬКІЙ ОБЛАСТІ» В 40-Х РР. XIX СТ.

E-mail: beresten@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0396-1577>

Анотація. Стаття присвячена малознаній серед вітчизняного наукового загалу історії заснування, культурно-просвітницькій діяльності німецького товариства «Спілка друзів античності в Рейнській області», заснованого в 1841 р. На сьогодні в модерній вітчизняній історіографії відсутні комплексні праці, в яких докладно висвітлюються історичні обставини, перебіг інституалізації та роботи громадського наукового осередку зі збереження античного культурного спадку в Прусьському королівстві. Автор дослідження поставив за мету на підставі розлого джерельного матеріалу (статуту, звітів установи, опублікованих нею видань) реконструювати причини створення «Спілки друзів античності в Рейнланді», специфіку її організаційної структури, фінансової й науково-просвітницької діяльності, спрямованої на вивчення античного культурного спадку та історичного минулого на території Рейнської провінції Прусьського королівства. У статті відзначена роль громадської спілки у справі опікування питаннями популяризації давньоримського культурного спадку Рейнланду в громадському середовищі Прусьського королівства, виявленню, атрибуціям та збереженням його історико-культурних пам'яток. Одним із пріоритетів діяльності громадського осередку була організація спеціального науково-популярного часопису, на шпальтах якого публікувалися розвідки з латинської археографії, археології, нумізматики. Вагому роль в діяльності товариства на початковому етапі його становлення відіграв Л. Лерш. Встановлено, що науково-просвітницька, видавнича та популяризаторська діяльність «Спілки друзів античності в Рейнській області» в 40-х роках XIX століття істотно вплинула на внутрішню політику Пруссії в царині збереження історико-культурної спадщини давньоримської доби, організації та проведенні систематичних робіт з консервації та реконструкції пам'яток архітектури та мистецтва, сприяла експонентному зростанню громадського інтересу до проблем історії Давнього Риму та Середньовічної доби, музеєфікації колекцій античних старожитностей, організації системних археологічних досліджень.

Ключові слова: Рейнланд, античність, Спілка друзів античності, Пруссія, наукове товариство.

Yu. V. Beresten

University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine

THE INITIAL STAGE OF THE SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE “UNION OF FRIENDS OF ANTIQUITY IN THE RHINE REGION” IN THE 1840S

Abstract. The article is devoted to the little-known among the domestic scientific community history of the foundation, cultural and educational activities of the German society “Union of Friends of Antiquity in the Rhineland”, which was created by a group of connoisseurs of ancient antiquities and experts on the ancient past in 1841 in the Rhineland province of the Kingdom of Prussia. Today, modern domestic historiography lacks comprehensive works that detail the historical circumstances, the course of institutionalization and the work of the public scientific center for the preservation of ancient cultural heritage in the Kingdom of Prussia and its Rhineland province during the 1840s of the 19th century. The author of the study set the goal, based on extensive source material (statute, reports of the institution, publications published by it), to reconstruct the reasons for the creation of the “Union of Friends of Antiquity in the Rhineland”, the specifics of its organizational structure, financial and scientific and educational activities aimed at studying the ancient cultural heritage and historical past in the territory of the Rhine province of the Kingdom of Prussia. The article notes the role of connoisseurs of ancient antiquities, antiquarians, representatives of the academic university environment, teachers of local secondary and primary educational institutions, representatives of the Prussian administration in the creation of a public association that dealt with the problems of popularizing the ancient Roman cultural heritage of the Rhineland in the public environment of the Kingdom of Prussia, identifying, attributing and preserving its historical and cultural monuments, and the peculiarities of forming museum funds and collections of ancient artifacts and archaeological finds. One of the main priorities of the community center was the organization of a special popular science magazine, in the columns of which modern research on Latin archaeography, archeology, numismatics, architecture, historiography was published, which gave a powerful impetus to further scientific study of the past of the ancient Roman era of the Rhine province of Prussia, a meaningful expansion of the research circle of local scientists. The active activity of the association contributed to the involvement of its members in the implementation of government projects of Prussia to preserve a wide range of monuments of the cultural heritage of Ancient Rome and the Middle Ages of the Rhineland. L. Lersch played a significant role in the activities of the society at the initial stage of its formation. It has been established that the scientific, educational, publishing and popularization activities of the “Union of Friends of Antiquity in the Rhineland” in the 1840s significantly influenced the internal policy of Prussia in the field of preserving the historical and cultural heritage of the ancient Roman era, organizing and conducting systematic work on the conservation and reconstruction of monuments of architecture and art, and contributed to the exponential growth of public interest in the problems of the history of Ancient Rome and the Middle Ages, the museumization of collections of ancient antiquities, and the organization of systematic archaeological research.

Key words: Rhineland, antiquity, League of Friends of Antiquity, Prussia, scientific society.

Постановка проблеми. Впродовж останніх століть Німеччина була одним із провідних наукових центрів Європи з дослідження та вивчення археології, історії та культурної спадщини античної доби. Ця ситуація була обумовлена особливостями суспільно-політичних реалій минулого. З середини I ст. до н.е. до кінця античної доби територія проживання германських племен стала об’єктом агресивної експансіоністської політики Давнього Риму, що була спрямована на підкорення германського населення, створення на його землях чисельних урбаністичних та сільських поселень, ремісничих й торговельних центрів, форtpостів та укріплених ліній римлян. Таким чином, історія германських провінцій Риму є і лишається невіддільним складником прадавньої історії Пруського королівства та сучасної Німеччини.

В першій третині XIX ст. під впливом ідей європейського Просвітництва, стало-го розвитку системи середньої та вищої освіти в соціокультурному просторі Пруссії фіксується поступове зростання загального інтересу представників інтелектуального істеблішменту, державних очільників, видатних митців до проблем історії Давньої Греції та Риму, який супроводжувався здебільшого спонтанним проведенням археологічних розкопок, безсистемним формуванням приватних колекцій з цінними античними старожитностями, предметами мистецтва світового рівня, бібліотечних і музейних колекцій на античну тематику. Зростання популярності античного спадку в соціокультурному середовищі Пруссії та її Рейнландській провінції сприяли поширенню серед освічених верств моди на вивчення спадку античної культури, що у свою чергу стимулювало появу експертного середовища, представники якого добре розумілися на особливостях колекціонування античних раритетів й атрибуції артефактів. Згодом ці тенденції набули увиразнення в інституалізації науково-дослідних громадських фундацій та установах, діяльність яких була сфокусована навколо проблем збереження та наукового вивчення матеріальної й духовної культури античної доби регіону, формування цілеспрямованої політики королівства в галузі збереження, музеєфікації артефактів та пам'яток культурної спадщини античності Рейнланду¹.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає в реконструкції початкового етапу (40-ві рр. XIX ст.) академічної, організаційної та просвітницької діяльності громадської установи в контексті збереження та дослідження античного культурного спадку, охорони пам'яток античної доби на теренах Рейнланду. Спілка функціонує з 1842 р. до сьогодні, перетворившись на провідну науково-дослідну установу сучасної Північної Рейн-Вестфалії, яка опікується питаннями збереження історичної культурної спадщини, фондування розлогих музейних колекцій, організацією та проведенням археологічних досліджень у регіоні, опису та реставрації винайдених пам'яток та артефактів. Предметом дослідження є процес інституалізації та діяльності наукового осередку в 40-х рр. XIX ст.

Історіографія та джерела. На сьогодні ми змушені констатувати той факт, що в сучасній вітчизняній історіографії відсутні комплексні праці, присвячені докладному висвітленню історичних етапів виникнення та становлення просвітницьких товариств з вивчення та збереження античної культурної спадщини на території Рейнської провінції Пруссії. В модерному німецькому історіографічному інтелектуальному доробку презентовано лише одну наукову розвідку, в якій досить повно проаналізована просвітницька та соціокультурна діяльність «Спілки друзів античності Рейнланду». Насамперед ідеться про працю Йогана Габрієле, яка віддзеркалює специфіку історичних етапів 150-літньої історії інтелектуальної роботи наукового осередку щодо вивчення історії Стародавнього Риму, дослідження різноманітних пам'яток античної культури регіону². Проте автор, висвітлюючи початковий етап становлення спілки, не в повному обсязі використав інформаційний потенціал розлогої джерельної бази, що дає підстави для його нового осмислення, більш ґрунтовної та розлогої реконструкції процесу інституалізації наукової установи, її впливу на збереження пам'яток античної культурної спадщини в Рейнланді, беручи до уваги той факт, що сучасна німецькомовна історіографія лишає ці проблеми поза фокусом своєї уваги, концентруючи дослідницьку оптику на аналізі історії спілки в останній третині XIX–XX столітті.

Джерельну базу дослідження становили нормативно-правові документи – статут спілки, її звіти з 1841 до 1849 р., матеріали друкованого видання товариства – «Боннського щорічника», в яких вміщено інформацію про наукову, фінансову, організаційну діяльність установи. Наявний корпус історичних джерел дає змогу детально відтворити причини, обставити та особливості перебігу становлення громадської організації, зміс-

¹ Ulrich L. Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*. Bonn, 1842. B. 1. S. 129–132.

² Gabriele John: Hundertfünfzig Jahre Verein von Altertumsfreunden im Rheinlande. Rheinland-Verlag, Köln, 1991. (= *Kunst und Altertum am Rhein*. Band 135). 202 S.

товно висвітлити специфіку її академічної діяльності на початковому етапі становлення в 40-х рр. XIX ст. на території Рейнської провінції Пруссії³.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети ми використали комплекс методів наукового дослідження: загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція та дедукція) й спеціально-історичні (ретроспективний, хронологічно-проблемний, історико-системний).

Основний матеріал та результати. Одним із провідних освітніх та культурних центрів Пруського королівства на початку 40-х рр. XIX ст. була Рейнська провінція Пруссії. В соціокультурному середовищі Рейнланду в цей період фіксується значне зростання інтересу представників заможних верств, освітян та чиновників до античного культурного спадку, колекціонування античних старожитностей.

В жовтні 1841 р. за ініціативи провідних науковців, відомих антикварів та колекціонерів античних старожитностей в Бонні інституалізувалася громадська науково-просвітницька установа – «Спілка друзів античності в Рейнській області», метою діяльності якої було «пклування про збереження, оприлюднення та пояснення історичних пам'яток античності та середньовіччя всіх видів басейну ріки Рейн»⁴.

Доцільність появи нової установи була продиктована й суто прагматичними міркуваннями – необхідністю організації експертно-наукової спільноти, представники, якої розумілися на історичній та антикварній атрибуції античних старожитностей.

1 жовтня 1841 р. на загальних зборах спілки в Бонні був затверджений статут установи, що стало початком науково-просвітницької діяльності історико-культурного осередку. Паралельно, очільники спілки розпочали роботу з комплектування книжкового фонду власної бібліотеки, яка отримувала багато видань у дарунок від меценатів та поціновувачів античності⁵.

Магістральне завдання товариства полягало в популяризації та збереженні античного культурницького спадку, формування публічних громадських музейних колекцій на території провінції⁶.

Від початку своєї діяльності осередок позиціював себе як міжнародну установу, яка об'єднувала у своїх лавах науковців та поціновувачів античності зі Швейцарії, Німеччини, Нідерландів, Бельгії.

Місцем розташування правління наукової спілки визнано місто Бонн. До складу правління наукового товариства входив президент, перший секретар, який за відсутності голови виконував його функції, другий секретар, архіваріус, скарбник та касир. Відповідно до статуту правління збиралося один раз на два місяці, обговорюючи поточні справи, визначаючи перспективи діяльності установи, корегуючи завдання в процесі їх виконання.

Головою нової спілки в 1841 р. був обраний професор Річль, посаду першого секретаря осередку обійняв доктор Ульріх, другого секретаря – доктор Лерш, архіваріусом установи призначено професора, доктора Шопена. Скарбником та касиром став доктор Дюнцер⁷. На початковому етапі до складу товариства входили почесні, дійсні та екстраординарні члени, серед яких багато пруських чиновників та можновладців. Почесними членами нової установи були міністр з церковних, освітніх та медичних справ таємний радник Пруського королівства Айнхорн (м. Берлін), державний міністр генеральний поштмейстер фон Наглер, міністр фінансів фон Бодельшвінг-Вельмеде та інші⁸.

³ *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*. Bonn, 1843. Bd. 1. 138 S.; Bd. 2. 158 S.; Bd. 3. 211 S.; 1844. Bd. 4. 222 S.; Bd. 5/6. 436 S.; 1845. Bd. 7. 176 S.; 1846. Bd. 8. 192 S.; Bd. 9. 224 S.; 1847. Bd. 10. 240 S.; Bd. 11. 186 S.; 1848. Bd. 13. 206 S.; 1849. Bd. 14. 213 S.; 1850. Bd. 15. 213 S.

⁴ *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*. Bonn, 1842. Bd. 1. S. 129.

⁵ Ulrich L. *Chronik des Vereins. Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*. Bonn, 1843. Bd. 2. S. 150–152.

⁶ *Statuten des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinland. Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*. Bonn, 1841. Bd. 1. S. 133–134.

⁷ Ulrich L. *Chronik des Vereins*. 1842. Bd. 1. S. 129–132.

⁸ *Ibid.*

До складу товариства увійшли провідні професори, відомі науковці-історики, освітяни, антиквари та власники приватних колекцій античних старожитностей з Ахена, Бедбурга, Базеля (Швейцарія), Берліна, Бонна, Кобленця, Кельна, Крефельда, Дармштадта, Ессена, Дюссельдорфа, Фрайбурга, Геттінгена, Гайдельберга, Карлсруе, Лейдена, Люксембурга, Марбурга, Маннгейма, Тюбінгена, Штуттгарта, Шрейсера, Вайнгейма, Вісбадена та Везеля. Також серед членів товариства були історики та музейники іноземних установ та академічних інституцій з Базеля, Рима, Лейдена, Люксембургу, Австрійської імперії.

На момент інституалізації до складу спілки входило 7 почесних та 116 дійсних членів. Кожен дійсний член товариства щорічно сплачував 3 талери членських внесків, з яких формувався бюджет науково-просвітницької організації⁹.

Екстраординарними членами ставали здебільшого ті особи, яка надавали в дарунок науковому осередку цінні артефакти та античні старожитності, які формували основу його музейної колекції¹⁰.

Поточними справами осередку опікувався секретар установи. Щорічно відповідно до статуту проводились генеральні збори товариства, на яких заслуховувався звіт правління, визначалися подальші напрями науково-просвітницької діяльності установи¹¹. Правління переймалося проблемами науково-просвітницької діяльності товариства: організацією та проведенням засідань, публікації наукових розвідок членів, створенням власної музейної колекції та книжкового фонду бібліотеки.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності спілки була видавнича діяльність, яка повинна була популяризувати інтерес загалу до вивчення античного культурного спадку, сприяти оприлюдненню результатів наукових розвідок, археологічних досліджень членів спілки, ознайомлення їх зі здобутками вітчизняної бібліографії з античної проблематики.

За безпосередньої участі та підтримки членів громадської фундації засноване наукове періодичне видання – Боннський щорічник (1842), на шпальтах якого щороку публікувалися інтелектуальні здобутки евристичної, археографічної, музеєзнавчої, археологічної та джерелознавчої наукової діяльності вчених, аматорів-дослідників, колекціонерів-антиктарів античних артефактів тогочасного Пруського королівства та Рейнланду. Першим редактором та видавцем часопису спілки був Ф. Ейзерн¹².

При цьому планувалося видавати часопис двічі на рік двома окремими томами. У виданні висвітлювались актуальні проблеми дослідження історико-культурної спадщини античної доби в Рейланді, публікувалися описи археологічних знахідок античних пам'яток, здійснювалась їх типологізація та класифікація. Редакція часопису подавала досить розлогу поточну хроніку подій, яка відображала активність наукового, музейного та культурного життя Пруссії в контексті наукової проблематики.

Поява друкованого видання спілки ознаменувала собою початок нової віхи в інтелектуальних дослідженнях античної доби Пруського королівства, очільники, ідеологи та гуманітарії-інтелектуали якого щиро захоплювались античною культурою та історією, вважаючи себе прямими нащадками римлян. Про зростання інтересу в суспільстві до проблем античної історії свідчить і збільшення дійсних членів осередку в 1843 р. до 156¹³.

Крім того, наукові публікації та малюнки античних старожитностей, вміщені в щорічнику, використовувалися як наочний дидактичний матеріал для закладів середньої освіти та університетів, де займалися вивченням античної історії та культури¹⁴.

⁹ Statuten des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinland. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*. Bonn, 1842. Bd. 1. S. 133–134.

¹⁰ Ibid. 1844. Bd. 4. S. 216.

¹¹ Ibid. 1842. Bd. 1. S. 133–134.

¹² *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinland*. Bonn, 1842. Bd. 1. S. 133–134.

¹³ Ulrich L. *Chronik des Vereins*. 1843. Bd. 2. S. 150–152.

¹⁴ Lersch L. *Chronik des Vereins*. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinland*. Bonn, 1845. Bd. 7. S. 171–172.

Наукові розвідки, які друкувалися на шпальтах щорічника, не тільки сприяли популяризації історії Давньої Греції та Риму серед загалу, але заклали підвалини академічного музеєзнавства, аргументовано обґрунтовуючи нові підходи та принципи фондування музейних колекцій, специфіку реставраційної діяльності, наукового опису історичних раритетів (насамперед нумізматичних колекцій) їх експертній оцінці щодо оригінальності та автентичності.

Зокрема, кореспонденти спілки інформували наукову спільноту про цікаві знахідки, висували оригінальні версії щодо походження окремих пам'яток, визначення їх автентичності, переймалися питаннями експертизи та реставрації чисельних артефактів античної доби, які зберігалися в приватних колекціях та громадських музеях країни.

Інституційне становлення спілки надало потужного імпульсу для подальшого розвитку досліджень у галузі практичної археології, бібліографії, нумізматики та проблемного вивчення античної доби та римського спадку Рейнланду.

Показово, що з 1843 р. генеральні збори товариства проводились на базі Боннського університету, в одній з його аудиторій. Згодом засідання зборів відбувалися в одній із великих зал королівського музею¹⁵.

В 1843 р. відбулися кадрові зміни у складі членів правління. Зокрема, на посаду президента спілки був обраний відомий професор Бекінг, редактора часопису – доктор Ульріх, другого секретаря – доктор Лерш. Архіваріусом наукового осередку став доктор фон Зібель¹⁶.

На початку діяльності спілки в роботі загальних зборів брали участь здебільшого члени установи, які були підданими Пруського королівства, і тільки згодом до діяльності загальних зборів почали долучатися іноземні члени.

В 1843 р. спілка встановила тісні наукові контакти з історичною асоціацією герцогства Гессенського, що сприяло поживленню наукового життя, зумовило активний обмін літературою та практичним досвідом у галузі колекціонування та музейного збереження античних старожитностей. В 1843 р. товариство отримало низку антикварних дарунків від пана Хубена, колекцію написів Янсена з музею міста Лейдена. В цей період бібліотека та архів осередку поповнилися цінними виданнями, які відзеркалювали діяльність наукових установ німецьких земель, їх регіональну історію¹⁷.

В 1843 р. спілці вдалося зробити справжній прорив у видавничій діяльності організації. В цей період науковий осередок налагодив тісну співпрацю з книготорговцем Маркусом, який не тільки став його членом, але почав через власну мережу книгарень поширювати видання в різних регіонах Пруського королівства та німецьких земель, що стимулювало інтерес громадськості до діяльності установи, позначаючись на зростанні кількості членів та розширенні географії його діяльності.

Вагоме значення для подальшого розвитку спілки мало те, що в 1844 р. почесним членом установи став принц Фрідріх Пруський, відомий як власник великої колекції мистецьких творів, включаючи велику колекцію холодної зброї¹⁸. Вхідження члена королівської родини до складу товариства сприяло підвищенню його громадського престижу, респектабельності та авторитету серед наукового загалу країни, що дало змогу залучити до діяльності установи й інших титулованих сановників та аристократів Пруського королівства. У свою чергу ці процеси створювали об'єктивні передумови щодо налагодження тісної співпраці між спілкою та прусською державою.

В 1844 р. пастор Мартіні передав «Спілці друзів античності в Рейнській області» велику колекцію мідних та срібних римських монет. З 1844 р. члени «Спілки друзів античності» долучаються до фінансування загальнодержавних проєктів Пруського королівства. Зокрема, спілка взяла участь у фінансуванні спорудження пам'ятника відомому німецькому просвітителю, письменнику мистецтвознавцю та антиквару Й. Він-

¹⁵ Ulrich L. Chronik des Vereins. 1843. Bd. 2. S. 150–152.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Lersch L. Chronik des Vereins. 1843. Bd. 3. S. 202–204.

¹⁸ Ibid. 1844. Bd. 4. S. 213–215.

кельману (1717–1768), який заклав підвалини наукового вивчення античної культури на території Німеччини, ставши духовним батьком та натхненником діяльності спілки¹⁹.

В 1844 р. правління установи продовжила курс на налагодження міцних зв'язків з відомими науково-дослідними центрами тогочасних німецьких земель, зокрема Баварською академією наук, яка розташовувалась у м. Мюнхені²⁰.

В цей період розширюється книжковий фонд бібліотеки за рахунок дарунків раритетних видань від Арнольда Ферстера, мирового судді Гребеля з Мюнхену, К. Корренса²¹.

З 1844 р. була налагоджена ефективна співпраця з урядом пруського королівства, зацікавленого у збереженні культурної спадщини Рима на своїй території. Так, член наукового товариства Б. фон Кваст – відомий громадський діяч та мистецтвознавець, був призначений на посаду зберігача пам'яток мистецтва в Берліні, що свідчило про високий авторитет установи серед пруських можновладців²². Фон Кваст звернув увагу пруських урядовців на доцільність збереження існуючих пам'яток античної та середньовічної архітектури, скульптури, творів мистецтва, що містилися на теренах королівства. Одночасно, він наполіг на тому, аби залучити спілку як консультанта та експерта з проблемних питань збереження культурної спадщини та архітектурних пам'яток з метою створення повного інвентарного опису пам'яток мистецтва²³. Завдяки цьому кроку спілка почала опікуватися нагальними проблемами охорони пам'яток культурної спадщини та творів мистецтва на території Рейнланду, переймаючись питаннями організації й проведення їх реставрації, консервації, що дозволило врятувати від руйнування та знищення не одну пам'ятку античної доби.

В 1845 р. посаду президента спілки обійняв професор Велькер²⁴. З метою оптимізації організаційної роботи членами спілки вирішено проводити загальні збори в День святого Йохана 9 грудня – день народження видатного німецького дослідника античного мистецтва та письменника Й. Вінкельмана. Встановлення постійної дати проведення зборів організаційно впорядкувало діяльність спілки, оскільки дозволило її членам заздалегідь планувати графіки поїздок до Бонна.

З 1845 р. розпочинається новий етап в діяльності наукового осередку. Спілка бере участь в організації фінансуванні та проведенні реставраційних робіт творів середньовічного мистецтва в церкві Хоннефе, а також проводить археологічні розкопки та дослідження, перетворившись остаточно на науково-дослідну установу²⁵.

В 1846 р. члени спілки відзначили 14 квітня – день пам'яті Й. Вінкельмана в Трієрському соборі. Програма святкування була розроблена на початку року²⁶.

3 серпня 1846 р. члени наукового осередку під головуванням президента провели урочисте засідання з нагоди відзначення Дня народження пруського короля, за ініціативи якого був заснований Музей патріотичних старожитностей. Відкриття цієї музейної установи ознаменувало нову добу як в історії збереження античних пам'яток та старожитностей в Рейнланді, так і в історії «Спілки друзів античності в Рейнській області», яка з цього моменту розпочала процес інтеграції в державницькі інституції Пруського королівства²⁷. Зокрема, на урочистому засіданні в 1846 р. була прочитана низка доповідей, присвячених актуальним проблемам дослідження античної історії, особливостям визначення автентичності пам'яток античної культури, які були докладно обговорені членами спілки. Обговорення актуальних питань збереження культурної

¹⁹ Lersch L. Chronik des Vereins. 1844. Bd. 4. S. 213–215

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Ulrich L. Chronik des Vereins. 1844. Bd. 5/6. S. 424–431.

²³ Quast v. Anlage C. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*. Bonn, 1844. Bd. 5/6. S. 432–435.

²⁴ Lersch L. Chronik des Vereins. 1845. Bd. 7. S. 171–172.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid. 1846. Bd. 8. S. 180.

²⁷ Ulrich L. Chronik des Vereins. 1846. Bd. 9. S. 217–220.

спадщини сприяло тому, що члени спілки ухвалили рішення опікуватися й питаннями збереження та охорони архітектурних та культурних пам'яток Середньовічної доби.

З середини 40-х рр. XIX ст. у «Спілці друзів античності в Рейнській області» була започаткована традиція відзначати день народження Й. Вінкельмана – 9 грудня²⁸. Як правило, на урочистому засіданні на честь відомого німецького митця, письменника та антиквара викладалися лекції, в яких відзначався інтелектуальний внесок та здобутки німецького просвітника в розвиток національної літератури та мистецтва.

В 1847 р. представники спілки на своєму черговому засіданні ухвалили рішення й про опікування історичними пам'ятками середньовічної доби, які розташовувалися на теренах провінції, що наочно засвідчило перетворення організації на широку асоціацію поціновувачів старовини²⁹. У цьому році професор Л. Лерш обійняв посаду головного редактора часопису спілки³⁰.

Грандіозні суспільно-політичні події «весни народів» 1848 р. не припинили науково-освітню та дослідницьку діяльність спілки, члени якої попри всі політичні потрясіння та трансформації активно переймалися питаннями збереження історичних пам'яток, описом археологічних та нумізматичних знахідок, публікацією наукових праць та розвідок³¹.

В умовах революційного піднесення члени товариства висловлювали свої сподівання стосовно того, що «в єдиній, вільній та великій Німеччині відродиться та укріпиться відчуття мистецтва та освіти всіх видів», демонструючи свою виразну ліберально-демократичну позицію та сподівання щодо об'єднання німецьких земель в одну країну³².

Революційні виступи 1848 р. позначились на діяльності наукового товариства, особливо у видавничій царині. Видання часопису товариства значно ускладнилось через проблеми, пов'язані з надходженням членських внесків, що відбилось на бюджеті товариства та унеможливило повноцінне фінансування поточних проєктів установи.

Революційні події 1848 р. не стали на заваді членам товариства провести свої загальні збори 9 грудня 1848 р. в залі засідань сенату Рейнського університету імені Фрідріха Вільгельма³³. В 1849 р. на посаду голови правління обрано професора Брауна, який на той момент став депутатом Національних зборів у Франкфурті.

В 1849 р. помер професор Л. Лерш – секретар та редактор часопису спілки, який доклав чимало зусиль для інституційного становлення та розвитку історико-культурного та музейного осередку на території Рейнланду³⁴.

Висновки. Поява на початку 40-х рр. XIX ст. в соціокультурному просторі Пруссії нової громадської організації – «Спілки друзів античності Рейнланду» ознаменувала собою новий етап в розвитку наукових досліджень античної культурної спадщини країни, окресливши вагомі завдання щодо її комплексного вивчення, збереження, музеєфікації існуючих приватних та державних колекцій античних раритетів, старожитностей і дивовиж, їх наукового опису та класифікації, організації та проведення систематичних археологічних досліджень.

Інституалізація нового громадського осередку в Рейнланді сприяло залученню до його просвітницької діяльності широкого кола видатних науковців, громадських діячів, поціновувачів античної культури, представників освітньої галузі, приватних колекціонерів та спеціалістів з музейної справи, що істотно позначилось на формуванні

²⁸ Ulrich L. Chronik des Vereins. 1846. Bd. 9. S. 217–220.

²⁹ Ibid. 1847. Bd. 10. S. 220.

³⁰ Lersch L. Chronik des Vereins., 1847. Bd. 11. S. 175.

³¹ Ibid. 1848. Bd. 12. S. 201–202.

³² Ibid. Bd. 13. S. 205–206.

³³ Ibid. 1849. Bd. 14. S. 199.

³⁴ Overbeck J. Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*. Bonn, 1850. B. 15. S. 225–227.

єдиної наукової спільноти дослідників й поціновувачів античної історії та мистецтва, сприяючи її популяризації в громадському й академічному просторі країни.

Науково-дослідницька й просвітницька діяльність «Спілки друзів античності в Рейнській області» в 40-х рр. XIX ст. створила передумови до змістовного переформатування соціокультурного середовища Рейнланду, створення єдиного наукового простору в дослідженнях античного спадку на території провінції та пруської держави. Завдячуючи активній подвижницькій роботі її членів у Рейнланді були закладені потужні академічні підвалини класичної археології, музейної справи, охорони пам'яток культури.

REFERENCES

1. Gabriele, John (1991). Hundertfünfzig Jahre Verein von Altertumsfreunden im Rheinlande. Rheinland-Verlag, Köln, (= *Kunst und Altertum am Rhein*. Band 135). 202 S.
2. Lersch, L. (1843). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 3, 202–204.
3. Lersch, L. (1844). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 4, 213–215.
4. Lersch, L. (1845). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 7, 171–172.
5. Lersch, L. (1846). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 8, 180.
6. Lersch, L. (1847). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 11, 175.
7. Lersch, L. (1848). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 12, 201–202.
8. Lersch, L. (1848). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 13, 205–206.
9. Lersch, L. (1849). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 14, 199.
10. Overbeck, J. (1850). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 15, 225–227.
11. Quast v. (1844). Anlage C. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 5/6, 432–435.
12. Statuten des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinland (1842). *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 1, 133–134.
13. Ulrich, L. (1842). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 1, 129–132.
14. Ulrich, L. (1843). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 2, 150–152.
15. Ulrich, L. (1844). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 5/6, 424–425.
16. Ulrich, L. (1846). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 9, 217–220.
17. Ulrich, L. (1847). Chronik des Vereins. *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*, 10, 220.

Received 13.01.2025

Received in revised form 18.03.2025

Accepted 26.03.2025